

Roofvogels dupe van overbegrazing en plaggen

Overzicht roofvogelstand 2014 in AW-duinen

Zoals op veel plaatsen in het land kenden de roofvogels in de AW-duinen een op zich goed broedseizoen. Toch had dat een stuk beter kunnen zijn als de beheersorganisatie Waternet wat omzichtiger de prunusbestrijding en de overbegrazing ter hand had genomen.

Inleiding

De winter van 2013-2014 was extreem zacht; vrijwel zonder nachtvorsten en zonder sneeuw. Ook het voorjaar was zacht, maar wel met voldoende regen, waardoor de vegetatie zich snel ontwikkelde. De eerste konijntjes lieten zich al in maart zien en de muizenstand was kennelijk goed.

Uit verschillende gebieden van Nederland kwamen berichten over roofvogels die extreem vroeg met leggen waren begonnen. Hoewel het broedseizoen ook voor de meeste roofvogelsoorten in de AW-duinen relatief goed was, waren er helaas ook minder gunstige ontwikkelingen. Behalve de impact van de Boomarter op de roofvogels lijkt daarnaast het beheer van Waternet de uilen steeds vaker parten te spelen. Vooral de grootschalige life+ingrepen (Life+ is een project [Europese subsidie] dat het herstel beoogt van door stikstofdepositie beschadigde landschappen. In de duinen betekent dit vaak het plaggen van vergraste delen om zo weer pioniersvegetaties terug te krijgen.), de overbegrazing en de prunusbestrijding leiden helaas tot steeds meer slachtoffers. Bij de territoriale dieren, die wat hun overleving betreft afhankelijk zijn van hun territoria, leiden zulke ingrijpende werkzaamheden meestal tot de dood. Verhuizen zit er immers niet in, omdat het overige duin ook al bezet is. Een gelijkwaardige

sterfte werd eerder ook al waargenomen onder de Damherten, nadat Waternet het hek aan de oostkant van het duin plaatste.

Voor wat de roofvogels betreft spelen de overbegrazing en plagwerkzaamheden van life+ voornamelijk een rol in het zuidwesten van het duin, waar na de ingrepen van vorig jaar de konijnenstand al gehalveerd was. Ook blijkt uit tellingen van de vogelwerkgroep Noordwijk dat de vogelstand in hetzelfde gebied inmiddels met zo'n 30% is afgenomen.

Beide ontwikkelingen zouden weleens de oorzaak kunnen zijn van de tegenvallende broedresultaten van de Havik en het mislukken van één van de nesten van de Buizerd in de dennenbossen in het Haasveld. Verder werd het zuidelijke Haasvelderbos gekapt, waarbij de territoria van een Buizerd, een Havik en de Grote Lijster-kolonie, die in dat bos huisden, verloren gingen. Ook maakte dit dennenbos onderdeel uit van het territorium van een Boomarter, die regelmatig in de uilenkast verbleef.

De bedoeling is dat er zich een vochtig duingrasland gaat ontwikkelen, maar helaas is de waterstand daar momenteel nog veel te laag voor en is de ontstane vlakte zelfs droger dan het bos wat er voorheen stond. De roofvogels in het binnenduin hebben geen last van

deze werkzaamheden, maar wel van de prunusbestrijding en de grootschalige bomenkap rond wegen en paden, waarbij meerdere broedholten verdwenen. Vorig jaar meldden we al dat er vier roofvogelnesten rond de Stokmansdel waren verlaten, nadat er tijdens het broedseizoen nog werkzaamheden plaatsvonden. Deze territoria bleven ook dit jaar leeg; dat is een aanwijzing dat dergelijke ingrepen tot jarenlange verstoringen kunnen leiden.

Ook in het Vinkenveld bleven de Havik, Buizerd en Bosuil afwezig. Dit heeft hoogst waarschijnlijk te maken met het omwerken van de bosbodem door middel van een frees. In zulke gebieden blijft er behalve de dennen niets staan en het is waarschijnlijk funest voor flora en fauna. De bodeminsecten, Bruine Kikkers, padden, overwinterende bijen en hommels en de aanwezige muizenpopulaties worden massaal vermalen. We zien dit terug in verlaten

territoria, vrijwel direct nadat Waternet zo'n gebied heeft aangepakt. De aanne-mer, die de werkzaamheden uitvoert, houdt geen enkele rekening met bijzondere holle bomen of roofvogelnesten, zoals het houden van 50 meter afstand die de gedragscode bosbouw voorschrijft. Evenmin worden er vooraf goede inventarisaties uitgevoerd en daarom zijn overtredingen van de Flora- en Faunawet niet uit te sluiten bij deze massale bodemvernietigingen. Het is dan ook merkwaardig dat dit op deze wijze kan plaatsvinden in een Natura 2000 gebied.

Toch zijn er ook positieve dingen te melden. Zo gaat het beheerteam met de vrijwilligers van Waternet inmiddels stukken voorzichtiger te werk. Zij stoppen ruim voor het broedseizoen met kappen en gaan zeer zorgvuldig om met de aan hun bekend gemaakte broed- en rustplaatsen.

Twee jonge BOSUILEN. Foto: Fred Koning

In de onderstaande stukken zullen we verder ingaan op het wel en wee van de Bosuilen, Buizerds, Haviken en Wespendief. Boomvalken, Torenavalken en Sperwers werden wel waargenomen maar territoria en/of broedgevallen werden ondanks veel zoekwerk niet vastgesteld.

De Bosuil

Na een dramatisch slecht broedseizoen 2013, waarin maar één jong werd grootgebracht, was 2014 een verademing. We vingen in totaal twintig verschillende uilen: 15 vrouwtjes en 5 mannetjes. In 12 van de 16 territoria werden eieren gelegd, maar 5 van die nesten mislukten. In de overgebleven 7 nesten werden in totaal 27 jongen grootgebracht, gemiddeld 3,85 jong per succesvol nest; een getal dat we nog niet eerder hadden kunnen vaststellen.

Ook in de vangsten van de herfst 2014

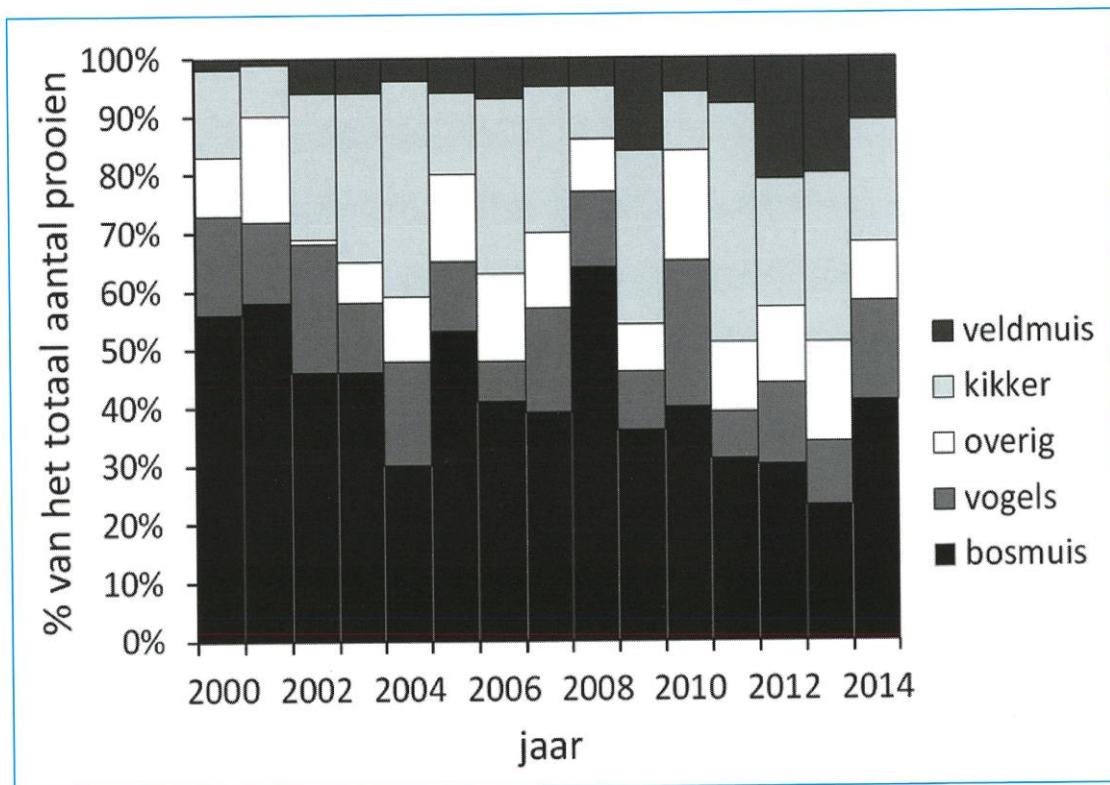
vinden we dat broedsucces terug: we hebben alweer 13 nieuwe uilen gevangen (12 1kj en een adulte) tegenover slechts één uil (1kj) vorig jaar. Twee van die eerstejaars uilen zijn ook in AW-duinen geboren, de rest kwam van buiten het duin.

De oorzaak van dit broedsucces zat hem waarschijnlijk in het voedsel. In de braakballen kwamen dit jaar veel meer Bosmuizen voor dan in 2013 (zie figuur 1). Zij profiteerden waarschijnlijk van de gunstige weersomstandigheden, want de afgelopen jaren daalde het percentage Bosmuizen juist. Tegelijkertijd zagen we het percentage Veldmuizen de laatste jaren juist toenemen. We vermoeden dat dit samenhangt met de steeds opener wordende bosbodems en het verdwijnen van dichte struwelen ten gevolge van de begrazing door vee en Damherten. Dit uitzonderlijk goede bosmuizenjaar lijkt deze trend even te

Tandafdrukken van een **MARTER** in de schaal van een Havik-ei. Foto: Fred Koning

FIGUUR 1 Het voedsel van de Bosuil in de AWD met daarin de percentages van zijn belangrijkste prooien van 2000 tot en met 2014.

doorbreken en we zijn benieuwd hoe zich dit verder ontwikkelt.

Het aantal mislukte nesten is gestegen sinds de komst van de Boommarter. Slechts in enkele gevallen vinden we sporen van plunderingen zoals veren of aangevreten jongen, maar meestal zijn de nestkasten ineens leeg, zoals de vijf kasten van dit jaar. Omdat de marters er als laatste in het duin zijn bijgekomen, is nog niet duidelijk wat voor impact op de lange termijn zij zullen hebben op het bosuilenbestand.

Zij lijken deels verantwoordelijk te zijn voor de afname van het aantal territoria van de Bosuil (zie figuur 2). Omdat er in de bossen slechts weinig holle bomen staan, gebruiken de marters regelmatig onze nestkasten. Ieder jaar vinden we sporen zoals uitwerpselen, prooien, haren of de marters zelf, die duiden op hun aanwezigheid in of rond de kasten

(zie tabel 1). Ook eten ze regelmatig Bosuilen op. In sommige territoria werden ook jonge Boommarters vastgesteld en het is dan ook niet vreemd, dat daar dan geen uilen meer te vinden zijn; zeker niet wanneer het kleine geïsoleerde dennenaanplanten betreft. Toch lijkt er meer aan de hand: waar voorheen de uilen in de meer westelijke gelegen territoria werden vervangen als zij verdwenen, lijken deze territoria nu permanent te zijn verlaten. We vermoeden dat deze territoria door overbegrazing zó kaal zijn geworden dat er niet genoeg prooidieren meer te vangen zijn. Daarnaast lijkt in het binnenduyn het frezen van de bosbodem funest te zijn. Na aanvang van de werkzaamheden in het Vinkenveld werden er in die bossen geen uilen meer gevangen. En sinds de werkzaamheden van dit jaar rond de Renbaan, rond het Monument en rond

Seizoen	prooivoorraden	uitwerpselen	waarnemingen	overig
2003-2004	1	1	1	
2004-2005				1
2005-2006	5	2	1	
2006-2007	5			
2007-2008	1			1
2008-2009	4		1	1
2009-2010	5		1	1
2010-2011	7	10	3	1
2011-2012	20	6	3	
2012-2013	8	7	1	2
2013-2014	17	11	2	
2014-2015*	8	4	1	1

TABEL 1 Sporen en waarnemingen van Boommarters.

* = seizoen 2014-2015 is nog niet afgelopen. Onder 'overig' vallen haren en geplunderde nesten waarvan met zekerheid viel vast te stellen dat dat door marters kwam.

de Sterrenwacht zijn ook in die gebieden geen uilen meer gevangen.

Tenslotte overleden de twee oudste Bosuilen dit jaar: een mannetje dat ruim 18 jaar werd en bij Zeerust woonde een vrouwtje dat 15 jaar op het Zwarteveld woonde. Zij werd in Bennebroek dood gevonden. Deze verplaatsing was opmerkelijk, omdat zij bijzonder plaatstrouw was. Bovendien broedde ze in een groot territorium en gebruikte daar verschillende kasten en versleet vier verschillende mannen. Twee daarvan verhuisden naar het binnenduin om met andere vrouwtjes verder te gaan.

De Buizerd

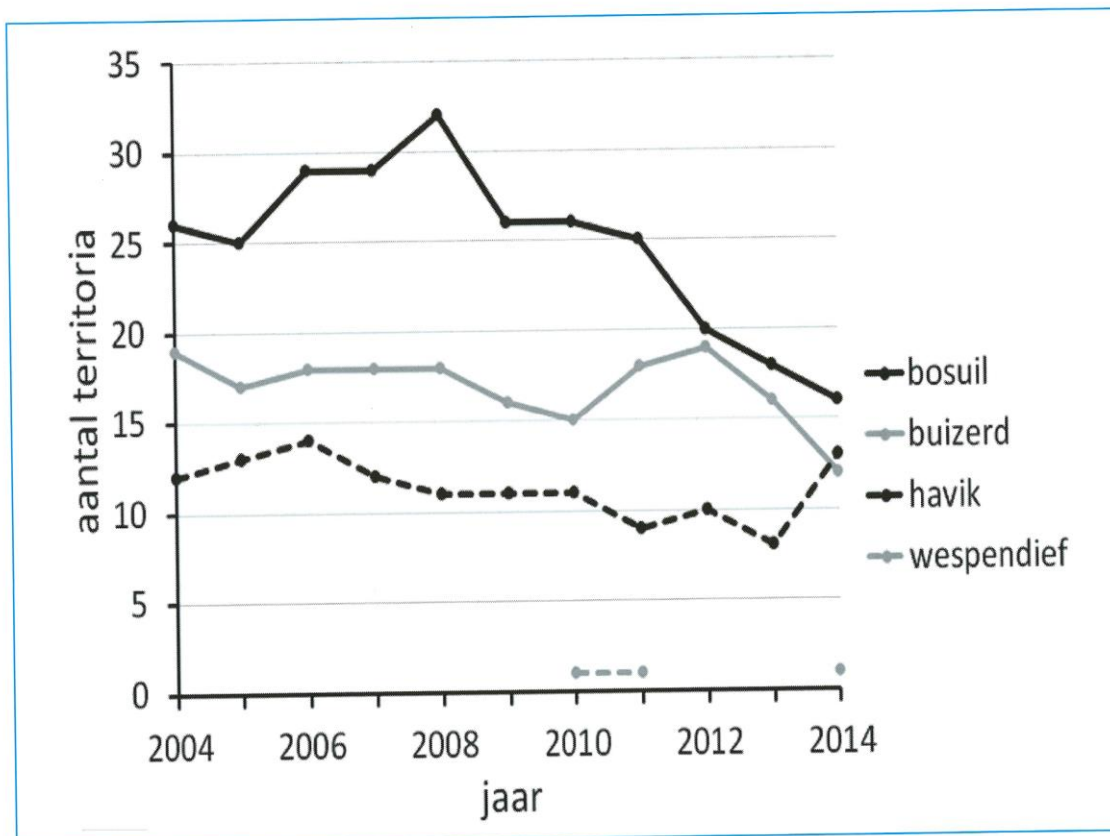
We telden 12 buizerdterritoria en in 10 daarvan werden eieren gelegd. Twee nesten mislukten en in de andere 8 werden 21 jongen grootgebracht. Een gemiddelde van 2,63 jong per succesvol nest. Net als de Bosuil neemt ook de Buizerd in aantal af (zie ook figuur 2). Zoals al in de inleiding staat, bleven twee territoria rond de Stokmansdel leeg na de werkzaamheden van 2013. Verder lijkt de Buizerd ook meer last te

hebben van de werkzaamheden in het middenduin. In het kader van Life+ en de prunusbestrijding wordt daar op grote schaal geplagd, geroid en intensief begraasd. Vorig jaar bleek de konijnenpopulatie in die gebieden te zijn ge-

HAVIK. Foto: René van Rossum

FIGUUR 2 De aantallen territoria van Bosuil, Buizerd, Havik en Wespendif in de afgelopen tien jaar (van boven naar beneden).

halveerd en nu blijkt ook de vogelstand met zo'n 30 procent te zijn afgenomen. Naast de directe impact van de werkzaamheden zijn er door de intensieve begrazing met koeien en schapen nauwelijks nog bloeiende en zaaddragende planten te vinden.

Voor muizen en vogels betekent dat, dat er weinig voedsel te vinden is. Ook wordt de vegetatie zo kort gehouden dat deze eveneens ongeschikt is voor Veldmuizen. Buizerds leven voornamelijk van muizen en Konijnen die in het open veld verzameld worden en daarom zou het beheer de oorzaak kunnen zijn van de slechte broedresultaten in deze gebieden. Ook is het mogelijk dat de Buizerd meer last heeft van de Havik, die juist een erg goed jaar beleefde. Er werden van de Havik meer territoria gevonden en ook dat kan tot conflicten

en concurrentie met Buizerds hebben geleid.

De Havik

Ondanks dat we vorig jaar nog dachten dat deze soort wat aan het afnemen was vonden we dit jaar wel 13 territoria (zie figuur 2). In alle 13 territoria werden eieren gelegd met een gemiddelde van 3,2 ei per nest. Helaas waren maar 8 paren succesvol en die brachten 19 jongen groot; gemiddeld 2,4 jong per succesvol nest. Bij twee nesten stelden we vast dat er gevechten hadden plaats gevonden, waarbij de nesten behoorlijk werden vernield. Vermoedelijk was dat het werk van Boommarters, die ook in de buurt van deze nesten actief waren. Onder een derde nest vonden we een ei met tandafdrukken van een marter en weer een ander nest bevatte eieren die

WESPENDIEF. Foto: René van Rossum

niet uitkwamen. Door de zeer zachte winter en het gunstige voorjaar waren er waarschijnlijk voldoende prooien te vinden. Vooral het Konijn scoorde dit jaar hoog en maakte in de maanden mei en juni wel 48% van het voedsel uit. In de overbegraasde gebieden rond het Haasveld vielen net als bij de Buizerd, de broedresultaten wel wat tegen. Ook hier vermoeden we dat dit aan de prooidichtheid in die gebieden ligt. Net als bij de Buizerd bleven de territoria in de bossen rond de Stokmansdel en op het Vinkenveld leeg. We denken dat de percelen waar ze voorheen broedden te open zijn geworden voor deze roofvogels. Er is minder beschutting en er recreëren meer mensen buiten de paden. Misschien dat ze later nog eens terugkomen in de wat dichtere stukken bos. Daarnaast verloren de Havik en

Buizerd ook een territorium bij de kap van het dennenbos in het Haasveld.

De Wespendief

Na een afwezigheid van 2 jaar, werd er in 2014 toch weer een broedende Wespendief aangetroffen. In hetzelfde nest dat de vogels in 2010 en 2011 gebruikten werden op 20 juli twee jongen van 14 dagen oud geringd. Ze hadden goedgevulde kroppen en op het nest lagen dan ook diverse raten van wespennesten. We hopen dat dit paar zich de komende jaren permanent zal vestigen in de AW-duinen.

■ *Fred en HenkJan Koning*

Deze bijdrage is eerder gepubliceerd in het Jaarverslag 2014 van het Ringstation AWD.